

מוסרה

כתב עת מבית "הלכה ומסורה" • חדש אייר תשפ"ו • גיליון ס"ח • שנה ו' • mosera7156287@gmail.com
מפעל "ארחות הלכה" מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

דבר מו"ר ראש המוסדות

מו"ר כה"ר הגאון המקובל רבי עזריאל מנצור שליט"א
ראש מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

"ועולם היסוד נצרך"

ערלה (פ"א ה"ג), ושם אמר רבי יודן בר חנין סימנא, מאן דאכיל מן חבריה בהית מסתכל ביה. עכ"ל. והיינו שכאשר אדם אוכל אוכל בחד על ידי חבריו שמאכיל אותו, אזי הוא מתבייש להסתכל בפני אותו אחד המאכיל. ועל פי היסוד הזה דמו את נפשו של האדם הישראלי כביכול עם הקדוש ברוך הוא, והוא כי נודעים דברי שלמה המלך עליו השלום במשלי פרק כז י' שאמר "רעך ורעך אביך אל תעזוב", והיוצא מזה כי כביכול הקדוש ברוך הוא הוא ריעו חברו אל האיש הישראלי, והוא שכאשר נפש האדם נמצאת בעולם הנפשות לפני הגעתה אל העולם הזה, אזי כביכול הנפש היא נזונית בעולם הנפשות בתורת חסד, ולכן הנשמה בושה היא מלהסתכל בפני שכנתו יתברך. ואולם לאחר אשר הנשמה משתלחת אל העולם הזה, ומקיימת תורה ומצוות ומעשים טובים, ולאחר אשר השלימה את ימי חיותה בעולם הזה, חוזרת הנשמה אל צור מחצבתה, ושם נהנית מזיו השכינה בסוד צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, אזי בעת ההיא אינה בושה מלהסתכל בפניו יתברך, שכן אינה אוכלת בחד, אלא היא אוכלת בזכות מכח עסק התורה וקיום המצוות ומעשיה הטובים אשר צברה בימי חיותה בעולם הזה. ועתה בשביל קיום התורה ומצוותיו יתברך אשר ציוונו כפי אשר נצטוונו בהם, הוצרך הקדוש ברוך הוא כביכול לברוא את העולם הזה בגשמיותו של העתה, וכמו כן לברוא את האדם בגשמיות העולם הזה. והטעם הוא כדי שעל ידי כך יכיר האדם את בוראו יתברך, ויעבוד אותו עבודה תמה על ידי עסק התורה וקיום המצוות. ומשום כך כל הבריאה הזאת היא נצרכת באופן זה, שכן הנה מהמצוה הראשונה שנצטוונו בה בתורה שהיא מצוות פריה ורביה, צריך את הגופות, וכן הוא בשאר המצוות. וכן העולם הזה מוכרח הוא להיות בו את המציאות של עולם אשר הוא מגושם שהוא עולמנו זה, כדי לקיים בו את המצוות. שכן מבלעדי התגשמות העולם והאדם, אין מציאות של תרומות ומעשרות, ולא את העומר וכו'. (המשך בגליון הבא)

מבוא - עוצם גדלותו של מהר"ש שבזי זיע"א

אביא את דברי הגאון המופלא אשר עמד ליהודי תימן ולכלל העולם היהודי כולו, בפלא הנוראי על הסתכלותו בכל התורה כולה, ובשליטה אשר לא נתפסת בשכל אנוש, כיצד לחרוז את הנושאים הכתובים בכל חלקי התורה בתיבות ובמשקלים נפלאים, אשר בהם הוא ממחיש את אותו הענין, כאשר הוא מצרף בהם את דברי ההסתעפות של השכל העצום והלא מוסבר, אשר חוננו בו חכמי ישראל, והובא דבריהם בתלמוד ובמדרשים ובשאר ספריהם. והאדם החכם המשכיל והנבון כאשר מתבונן בתוכן הדברים אשר באו בדברי חריזתו, מתפעל מאותה הגאונות, וחש הוא את התעלות החושים הנמצאים בו, וצירוף שאר כוחות הנפש יחד כאחד, כיצד הם מתחברים אל על. ומתוך עבודת ה' בעת הזאת, מתבונן הוא כיצד אפשר להתחבר באמיתות אל בורא העולם, ואל היצירה אשר יצר, שהיא נפלאות משכל אדם.

"ועולם היסוד" - הוא עולם הזה

ועתה הנה התבוננתי בלשון חריזתו בשירה "איומה בהר המר תסובב היכלי" וסימן השירה היא "אלשבזי" ובסוף הבית אשר מתחיל שמו "עליון עלי מלאך" כתב "ועולם היסוד נצרך, והם לו חוננים [נ"א רננים]". ובחריזת התושיח לבית זה, כתב בזו הלשון: למטה הוא בבית קבול / מקום החטא והחיבול / מקום טנוף והבלבול / למטה נשפלי /

ולבאר דבריו אמרתי מה שאמר ועולם היסוד וכו' היינו שחזר על עולמנו זה שהוא יקרא עולם היסוד, והטעם הוא, מאחר ובו יש את ארבע היסודות המגושמים, אשר משמשים את כל הפרטים הנמצאים בו, שכל הנבראים כולם הורכבו מהם, וכפי שתעיין בדברי רבינו הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ד, ובמורה.

עולם היסוד "נצרך" שלא יהא אוכל לחם חסד

ומה שאמר עולם היסוד נצרך, נראה לי כי כוונת המשורר בצריכות העולם הזה, הוא למה שאקדים כאן. הנה נודעים הם דברי הגמרא ירושלמי

העולים לירושלים להקביל פני רבותינו מידי מועד, על אף המצב הבטחוני, ואולי מפאת המצב הבטחוני, גדשו ציבור בני התורה אברכים ובני ישיבות את בית המדרש "שובי נפשי" לקיים דברי חכמינו "אמר יצחק ליעקב כשיהיה הקול קול יעקב, אין הידים ידי עשו", כהכנה לקראת הקבלת פני רבותינו לשאת מהם יקרת שפעת המועדים. קודם עלות המנחה, התמלא שולחן המזרח בראשי אלפי ישראל, רבנים דגולים ומרביצי תורה, כשבראשם עטרת ראשינו מורינו ורבינו הגאון הגדול המקובל רבי עזריאל מנצור שליט"א ראש המוסדות מגדולי חכמי תימן וממעתיקי השמועה, תחילה וראש נשא מו"ר דברים בשבח המשך בעמוד 6 >>>

חמדה גנוזה

כמוהר"ר דוד חנינא ג'מיל"א זצוק"ל "עבודת התפילה"

[זאתה שלמה בני, דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה. כי כל לבבות דורש ה', וכל יצר מחשבות מבין. אם תדרשנו ימצא לך, ואם תעזובנו יזניחך לעד (דברי הימים א כח ט).]

[אמר:] דע את אלהי אביך, ואח"כ אמר ועבדהו בתפילה. ואך אם תדרשנו ימצא לך. רוצה לומר שיהיה מצוי אצלך, ויעשה רצונך, כי תקובל תפילתך. כמ"ש במדרש"י כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו. בכל מקום שהאדם הולך, אלהים עמו. וכשישראל עומדים ומתפללים, יודעים שהקב"ה אצלן שנאמר כי יעמוד לימין אביון. משא"כ אם שלא תדע אלהי אביך, ואז לא תשים יראתו על פניך, ותתפלל בלא דחילו, יזניחך לעד כמ"ש מיד וישמע ה' ויחר אפו.

.....ואם זה פירוש (פירוש אחר שכתב בהמשך הספר ונמחק הפירוש) של דע את אלהי אביך ועבדהו, נוכל לבאר מה ש(....) [דרשו] חז"ל על התפילה ... ועבדהו בלב שלם, פי' ע"פ מה שאמרו ז"ל, תפילה בלא כונה, כגוף בלא נשמה. הוא אף אם יודע ומכוון למה מדבר, רק אינו יודע לכוון ע"פ הסוד, הוא כגוף בלא נשמה. ואם מדבר ואין [מכוון] למה שמדבר, אינה נקראת בשם תפילה, לומר עליה שהיא תפילה בלא כוונה. ואמרו ז"ל התפילה צריכה שיהיה בדבור ובמחשבה ובכונה. בדבור, [שכל] תיבה ותיבה שזיכור יהיה בשפה ברורה, לא חטופה, ולא יטעה אפילו [ב]אות אחת, כי לפעמים ע"י הנקודה ישתנה התיבה לענין אחר. ובמחשבה, שלא יחשוב שום מחשבת חוץ, ואפי' לדבר בדברי תורה אסור, אלא קודם שיוציא הדבור מפיו, יחשוב על כל תיבה פירושה בביאור, כי המחשבה היא עיקר התפילה, כמ"ש עבודה שבלב זו תפילה, ועל כן נקראת עבודה כי צריך להתגבר כארי להתעורר, שלא יעלה מחשבתו שום מחשבת חוץ, ובאמת לעשות כן היא עבודה גדולה עבודת הקדש להכניע הקליפות המפגלות המחשבה. וכל זה נקרא גוף התפילה שמתפלל, ומכך שחיי שעהו עניני [גשמיות].

א. רבי דוד חנינא גמיל חי ופעל בעיר צעדה לפני 1300 שנה, היה תלמיד חכם מופלג ובקי עצום בתורת הקבלה בכלל, ובפרט בתורת רבינו האר"י. הותיר אחריו לברכה הגהות על ספריו השונים אשר הובאו לארץ ע"י בנו שלום גמליאל ה"ו וישלח לו רפואה שלימה בגוף ונפש, אשר בהסכמתו הדברים מתפרסמים כאן בהשתדלות כלתו איריס מנב"ת, סיפור חייו של רבי דוד חנינא עתיר ביסורים, כפי שתיעד בנו הגד' בספר בגלות תימן ובגאולת ישראל, בידי משפחתם נמצא כתב יד של תאג' מלפני כשש מאות שנה, אשר עבר במשפחתם מדור לדור, סוחר גוי אשר חמד לעצמו את הספר, ניסה לשכנעו למכור לו את הספר, ומשלא הסכים, עירב בזה את מושל המקום. גם לו הוא סירב, ובעקבות כך הושלך לכלא, וסבל שם יסורים נוראים, עד שיצא משם והוא חולה ותשוש, וכעבור זמן קצר נאסף לחיי נפח בג' אדר התרצ"ט, אף רעייתו לא החזיקה בו זמן רב ונפטרה בלא שידע את אלהי אביו שעל כך נאמר וישמע ה' ויחר אפו וצריך לומר דהתביעה על המתאוננים מן מן ברחו הבן הגדול יחיא והאח שלום לעד, ובעוד שלום הצליח לעלות ארצה, אחיו יחיא שהיה ת"ח, נפטר שם בעדן מחולי הפחד. כך נותר הוא נצר בודד לכל המשפחה, ובחירוף נפש שמר על כתבי אביו הגאון רבי דוד חנינא. בעז"ה מעל במה זו, ובעוד מקומות, נהדיר את דברי תורתו למען יהיו שפתותיו דובבות בקבר. ב. הוספתי זאת מאחר ודברי רבינו נסובים על פסוק זה. ג. תיבה מחוקה ותיקנתי לפי הנראה להשלמות העניין. ד. ילקוט שמעוני רמז תתכה ה. צ"ב שהרי פסוק זה נאמר על המתאוננים וכיצד דרש מנחם מדינאי שם יחפץ בלא שידע את אלהי אביו שעל כך נאמר וישמע ה' ויחר אפו וצריך לומר דהתביעה על המתאוננים היא שלא יודעים אלהי אביהם, כי אם היו שמים מגמתם כנגד ה' לא היו מתאוננים ולכן חרה בהם אף ה' א"כ גם מי שמתפלל ואינו יודע אלהי אביו ח"ו יעשה בו כמתאוננים. ו. בכת"י כתוב וז"ל אך אין פתורנו "וזה לשונו" כי לא מצאתי לשון זו בספרים וגם לא ציין לפני ואחרי כן שם כותב שיכתוב על כת"ו לשונו, על כן נראה שכוונתו "ואמרו זכרונם לברכה" וכך העליתי בפנים. ז. איתא בגמ' שבת דף י. שתפילה היא חיי שעה וביאר כאן שלכן נקראת תפילה בלא כוונה "גוף" כי הכל על בקשות הגשמיות, וזולה צריך להתגבר לא לחשוב מחשבת חוץ כי בבקשה על גשמיות קל להסיד דעתו למחשבת חוץ.

הלכות ומנהגים - הלכה ומסורה דיני נטילת ידיים שחרית

אמירת ברכות קודם נטילה

א. תקנת הנטילה לתפלה לא נתקנה אלא קודם התפלה, אבל מותר לומר את הברכות קודם נטילה, אא"כ היו ידיו מטונפות שאסור להזכיר את השם עד שינקו אותם. ומכל מקום מפני רוח רעה יש ליטול ידי מיד בקומו שלא להשהות על עצמו רוח רעה כמו שנתבאר למעלה.

סדר הנטילה בשחרית

ב. לקיחת הכלי - סדר נטילת ידיים שחרית משום רוח רעה, נוטל תחילה כלי של מים ביד ימינו כי הימין עיקר, ונותנו ליד שמאלו, כדי שיריק מים על ימינו תחילה. ודוקא בנטילת ידיים שחרית, אבל בנטילה לאכילה אין צריך ליטול הכלי בימינו, אלא נוטלו בשמאלו ושופך על ימינו.

ג. נטילה ג' פעמים - נטילה לתפלה אין צריך ג' פעמים אלא מספיק רחיצה במים פעם אחת, וכמו כן כשאין לו מים ומ' קנה ידיו בכל דבר המנקה, אין צריך לקנח שלש פעמים. אבל לענין רוח רעה אמרו חז"ל שאותה רוח רעה השורה על הידים קודם נטילה, בת חורין היא זו, ומקפדת בנטילתו לנוטל יפה עד שישפוך מים יפה על ידיו שלש פעמים.

ד. צריך ליטול ידיו לסירוגין, דהיינו פעם אחת על יד ימין ופעם אחת על יד שמאל, וכן המנהג. ויש קצת שנהגו ליטול ג' פעמים רצופים על כל יד ויד.

ה. הנוטל ידיו על ידי אחר, צריך שיטול לו לסירוגין ולא ג' שפיות על ב' ידיו כאחד.

ה. יש אומרים שצריך ליטול פעם רביעית על ידי כדי לה' סיר המים שנמארו, וטוב לנהוג כן וטהר ידיים יוסיף אומי". והוא הדין שמועיל לזה ניגוב.

ו. מקום הנטילה - לכתחילה צריך ליטול עד פרק הזרוע, ובשעת הדוחק שאין לו מספיק מים, די ליטול עד קשרי האצבעות.

ז. בנטילה זו יהיו כל העשר אצבעות למעלה.

ח. ניגוב - ניגוב אינו מעכב בנטילת ידיים שחרית אע"פ שמי עכב בנטילה לאכילה.

ט. נטילת ידיים שחרית אין נוטלים על גבי קרקע אלא לתוך כלי, וטוב שיהיה הכלי התחתון מאוס. ויש שנהגו כן. ובי זמנינו אם יש לו כיור ליד מטתו יכול ליטול ידיו לתוך הכיור.

י. אסור ליהנות ממים של נטילת ידיים שחרית, ולא ישפכם בבית, ולא במקום שעוברים שם בני אדם, מפני שהרוח רעה השורה עליהן, מוזק לאדם העובר עליהן.

א. הרא"ש והרשב"א, שלחן ערוך (סעי' כג). ב. כמו שנתבאר לעיל. ג. שלחן ערוך (ס"י) ושתי ידיו (ס"ק יב) עץ חיים (ג ע"א). ד. שתי ידיו שם. ה. שתי ידיו (ס"ק לד) עץ חיים (ד ע"א). ו. שבת (קט ע"א) על פי פירוש רש"י, טור ושלחן ערוך (ס"ד ס"א) ז. האריז"ל (שער הכוונות עניין ברכות השחר) מגן אברהם (ס"ק ז) שתי ידיו (ס"ק ה) בשם העטרת זקנים, וכן נקטו האחרונים והמשנה ברורה (ס"ק י). ודעת סדר היום (סדר נטילת ידיים שחרית) שיש ליטול ג' פעמים על יד ימין ואחר כך ג' פעמים על יד שמאל, וכן כתב בספר קב הישר (פ"ג). וכתב מהר"י צעדי (הובא בעץ חיים) שיש ליטול כשתי הסברות, תחילה כדעת סדר היום ואח"כ כדעת האר"י. וביאר מהר"י טעמו, משום שסתמות לשון הגמרא והשו"ע משמע כדעת סדר היום, רק שהאר"י ז"ל כתב לעשות לסירוגין לפי מה שנגלה אליו וידע בשורשן של דברים. אך כתב שלדעתו פשוט דמי שעושה כדעת האר"י יוצא גם לדעת סדר היום, כיון דסוף סוף נוטל ג' פעמים על כל יד, ואעפ"כ סיים 'והמחמיר תבוא עליו ברכה בפרט במקום שהמים מצויין וטהר ידיים יוסיף אומי'. אכן מצאנו לעוד אחרונים שכתבו כדברי מהר"י צעדי, ה"ה העיב"ץ בסידורו (הנהגת הבקר ס"ז) וכף החיים (פלאגי' ס"ח סוף סעי' כב). וכ"כ בחסד לאלפים (ס"ד ס"ק ג) וארצות החיים (לב הארץ ס"י) אלא שהם כתבו דסגי בג' פעמים רצופין על שני ידיו ועוד שני פעמים לסירוגין, משום שבג' פעמים רצופין על כל יד, יש כאן נטילה אחת לסירוגין. וראה עוד בענין זה בכף החיים (ס"ד ס"ק יב). וכתב מהר"י צוביירי זצ"ל (בהקדמה לסידור כנסת הגדולה אות ט, ובהקדמה לרביד הזהב עמ' 15) שתלמיד מהר"י צעדי רצו להנהיג כדבריו, וביאר שעל כך הוכיחם בשר"ת רביד הזהב (ס"ל מג) בזה"ל, ותפרעו כל עצת רבותינו הפוסקים ז"ל, ותעשו לכם כוונתם וכו', ובנטילת ידיים ענינים נפלאים, אחת ואחת, אחת ושתיים, והנוטלים כדעת הפוסקים שמתם לתהלה לחוכא ואיטולא לאמר פלוני בנטילת ידיים כשפחה אחר הרחיים וכו' עכ"ל. וכן נתקבל המנהג למעשה ליטול רק לסירוגין כדעת האר"י ולא החמירו ליטול כשתי הסברות, כן קבלנו מאת הרבנים הגאונים זצ"ל ושיב"לח"ט, ומאת זקני תורה רבים. ואם כי היו יחידים שהנהיגו כן לעצמם, ראה בספר זכרון תימן (עמ' ריד) על מנהגו של הר"ר אהרן מרדכי רבה האחרון של אכמת בני מנצור שנהג ליטול כשתי הסברות. ח. כן המנהג הפשוט והמפורסם בק"ק תימן, וכפי שהעלו חכמי תימן דברי האריז"ל, והם בשתי ידיו (שם) פרי צדיק למהר"ץ (זקנו של מהר"ץ עמ' נא) עץ חיים (שם) מהר"י צוביירי בסידור כנסת הגדולה (ח"א עמ' א) ובספרו שורש החיים (עמ' יג) כתב 'וכן מצאתי את המנהג הזה בכת"י ישן, לא אדע למי מקדושים', עריכת שולחן (ס"ד ס"ז), וכן העידו רוב זקני תורה מהרבה ממחוזות תימן, וכן העידו הר"ר אברהם שרעבי והר"ר סעדיה אברהם על מנהג ק"ק ירים. וכן קבלנו מהגר"ש מחפוד, הגר"ע בסיס, הגר"ע מנצור, הגר"א שמן, הגר"א אריה, הגר"ח דחבש, הגר"ש כהן ק"ק שרעב, וכ"ה מנהג ק"ק עדן. ט. כדעת סדר היום וקב הישר הנ"ל, כן כתב בשו"ת החיים והשלום (ס"ב) שכן נהגו, וכן העידו מקצת זקני תורה מעי"ת צנעא. י. לדעת סדר היום וקב הישר המוזכרים להלן אפשר שמועיל ליטול ג' פעמים על שתי ידיו בבת אחת, וכן כתב מהר"י צעדי [הביאו מהר"ץ בעץ חיים] שאם אחר שופך על ידיו, אין צריך כי אם ג' פעמים לשני ידיו. ותמה עליו מהר"ץ בעץ חיים למה כאן לא חשש לדעת האריז"ל שצריך ליטול לסירוגין, ולפי"ז לא יועיל שפיקה ג' פעמים בבת אחת. וכתב דצ"ל שכוונת מהר"י צעדי הייתה רק לשיטתו שכתב ליטול כשתי הסברות שבנטילה שלפי דעת סדר היום מועיל ג' פעמים רצופין על כל יד. יא. היכל הקדש, קב הישר (שם) וכ"כ במעשה רב (אות ה) בשם הגר"א, הובא במשנה ברורה (ס"ק י). יב. מהר"ץ בעץ חיים שם ובספרו מעיל קטון (ס"א ס"ק כ), ומהר"י צוביירי זצ"ל בסידור כנסת הגדולה (שם) ובשורש החיים (עמ' יג). ומהר"בנים הגאונים זצ"ל ושיב"לח"ט קבלנו, שלא נהגו ליטול פעם רביעית, וכן קבלנו מזקני תורה מהרבה ממחוזות תימן. אמנם יש מדקדקים שנהגו להוסיף ליטול פעם רביעית, וכן קבלנו מהגר"ש כהן והגר"א אריה. יג. אור הישר המובא בעץ חיים (שם). יד. בשתי ידיו זתים הביא בשם המג"א בשם סדר היום שאין צריך ליטול אלא האצבעות, וכתב על זה השתילי זתים שבכתבי האר"י איתא עד פרק הזרוע. וכן פסקו האחרונים שלכתחילה יש ליטול עד פרק הזרוע, אך כתבו בשערי תשובה (ס"ק ו) ומשנה ברורה (ס"ק ט) שאם אין לו מספיק מים או שהולך בדרך יכול ליטול עד קשרי אצבעותיו ומברך עני' דומיא דיום הכפורים. טו. שתי ידיו (ס"ק י) עץ חיים (ג ע"ב). ולא כמי שאומר שראוי להשפילם למטה ולערות עליהם מלמעלה מצד הזרוע. עץ חיים שם. עוד כתב בשם היכל הקדש ואור הישר, ואחר שיטול, בשעת הברכה יגביה עשר אצבעותיו למעלה לרמוז כי כשנתקדשו ידיו חזרו להיות דוגמא לעליונים, ויגביה יד ימין להגביר החסד על הדין. טז. מגן אברהם (ס"ק ו) שתי ידיו (ס"ק ח) משנה ברורה (ס"ק ב), שדוקא בנטילה לאכילה צריך ניגוב, כמבואר בסי' קנח סעי' יב, לפי שהנוגע במאכל בידים לחות אכילתו לחם טמא, אבל בנטילה לתפלה אין צריך. זי. שלחן ערוך (ס"ח). יח. שתי ידיו (ס"ק י). יט. כן קבלנו מהגר"מ צוביירי, הגר"ש כהן, הגר"ח דחבש כ. זוהר הקדוש (וישב קפד ע"ב) שלחן ערוך (ס"ט) שתי ידיו (ס"ק יא) עץ חיים (ג ע"ב).

בעומק ההלכה

כה"ר הגאון רבי הראל צובירי שליט"א
רב ומו"ץ מושב יכני

שאלה: האוכל כזית מעוגת טורט מה מברך לאחריה לדעת רבינו השת"ז

תשובה: העולה לדינא, שאף לפ"ד רבינו השת"ז, די באכילת כזית מעוגת טורט לברך מעין שלש.

ביאור התשובה: המציאות בעוגה המכונה "טורט", שאין בה הרבה קמח אלא כחמישית עד כשליש ממנה בסה"כ הוא קמח, והשאר מחומרים אחרים כגון שמן סוכר וביצים, ושאר חומרי טעם, ויש לדון מהי ברכתה.

בשו"ע (בס"י רח ס"ט) נתבאר כלל בדיני תערובת שאר מינים עם מיני דגן, שאם יש כזית בכדאכ"פ ברכתו האחרונה כהמיני דגן, ואם לאו אין מתחשבים במיני דגן לענין ברכה אחרונה. והנה לפ"ז לכא' מתקיים בעוגה זו התנאי של שיעור הדגן בכזית בכא"פ, שהרי שיעור דגן לדעת רש"י ותוס' הוא ד' ביצים (כמ"ש הב"י בס' תרי"ב) ולדעת הרמב"ם הוא ג' ביצים, (כמבואר בפ"ה משביתת עשור ה"ד ובעוד מקומות), ושיעור זית לדעת הרמב"ם (בפ"א מעירובין ה"ט) הוא כשליש ביצה, ולדעת התוס' הוא כחצי ביצה (כמב' בס' תפ"ו). ונמצא, ששיעור היחס בין כזית לבין פרס הינו בין אחד משנים עשר (אי נימא דהפרס ד' ביצים והכזית שליש ביצה), לבין אחד ממשנה (אי נימא דהפרס ג' ביצים, שהיא הדעה העיקרית לדין וכמ"ש כה"ר השת"ז בס' קסח ס"ק כח), וא"כ עוגת טורט עומדת בכלל הזה אף לפי הדעה היותר מחמירה, שהרי יש בה יותר מאחד משה מקמח של מיני דגן. אלא שיש לדון עוד, האם כשאמרנו שבשיעור כזית בכדאכ"פ מברך ברהמ"ז, הוא כאשר אוכל את כל הפרס, או די בכזית מכל התערובת. ויסוד הפסקה הוא, בטעם שהצריך חכמים שתהיה התערובת ביחס של כזית בכדאכ"פ, האם מפני שעי"ז יאכל כזית דגן בשיעור זמן של אכילת פרס וממילא צריך לאכול את כל הפרס. או דלמא שיעור זה חשוב שאין מתבטל המין דגן בתערובת ונחשב כאילו כולה דגן, ובכל כזית שאוכל ממנה חשיב כאוכל כזית דגן ומברך לאחריו מעין שלש. והמשנ"ב (סוס"ק מז), נקט בפשיטות כהצד הראשון, ובשעה"צ (אות מה) הזכיר את דעת החולקים בשם מאמר מרדכי שכתב שכאשר יש בתערובת כזית ממין דגן הכל נחשב ממין דגן ודי באכילת כזית מן התערובת כדי להתחייב בברכה אחרונה. ועוד הביא בשעה"צ שם שנואה דעת הפר"ח (בסו"ס מים חיים ס' א) שדי שיאכל כזית מהתערובת, והוסיף שאפשר שלא דיבר הפר"ח אלא לענין על המחיה ולא לענין ברהמ"ז. והנה פשיטת רבינו השת"ז שאין די באכילת כזית מהתערובת, וכמו שמפורש בדבריו (בסק"א) שוא"פ אם היה בתערובת כזית בכדי אכ"פ ואכל מהתערובת פחות מפרס שנמצא שלא אכל כזית מהדגן, דינו כאוכל תערובת שאין בה כזית בכדאכ"פ. מעתה הבא לאכול כזית מהעוגה, נכנס לכא' לפלוגתא הנ"ל המובאת במשנ"ב ובשעה"צ, ולדעת רבינו השת"ז באופן דידן שיש חמישית דגן אינו יכול לברך עד שיאכל ה' כזיתים ועי"ז יאכל כזית דגן. אמנם זה אינו, ובאמת אף לדעת השת"ז די באכילת כזית עוגה ומברך לאחריה מעין שלש ללא חשש, וכדלהלן. **דנה המג"א** (בסוף סקט"ו), נתקשה ממה שמבואר (בס"ב) שבעירב חמשת מיני דגן עם דבש או מינים אחרים יותר מהם, מברך עליו במ"מ ולבסוף עה"מ. ובפשטות משמע שאין הגבלה של כזית בכא"פ, ואפי' מעט ממין דגן מברך לאחריה מעין שלש, כשם שמברך לפניה במ"מ אפי' שיש מעט דגן בתערובת. וזה לכא' סותר למבואר אצלנו (בשו"ע ס"ט) שצריך לברכה אחרונה שיעור כזית בכא"פ. ומכאן זה ייסד המג"א שמה שהצרנו שיעור כזית בכא"פ הוא דווקא בתערובת קמחים, אבל בתערובת של קמח דגן ושאר מינים כגון מיני מתיקה, מברך מעין שלש אע"פ שאין בדגן כזית בכא"פ. ולדינא, המ"ב לא פסק כהמג"א והביא בב"ה"ל שחלקו עליו הרבה אחרונים, וס"ל דהשו"ע סמך על מה שגילה אצלנו שצריך כזית בכא"פ ולא נחית שם לפרט זאת. וכן נראית הכרעת כה"ח (סקנ"ו). אבל רבינו השת"ז (בסק"ד) הביא את חילוקו של המג"א להלכה, וא"כ גם האוכל כזית מעוגת טורט מברך מעין שלש וא"צ לאכול פרס. ויש להוסיף את המב' בהקדמת אול"צ ח"ג (ענף א אות יט) שהחמרים היוצרים את העיסה ומסייעים ללישה מצטרפים לכו"ע, ואכמ"ל לבסס יסוד זה. ומה שנשאר מוקשה בעיקר שיטת רבינו השת"ז, שמצינו שנקט בדרך מחודשת בשיעור כזית בכדאכ"פ. והיא שאנו משערים כזית שנתערב בשיעור פרס משאר מינים, שנמצא לפ"ז שהמין דגן הוא שביעית מהתערובת. וכן מפורש בל"ק בסק"ג "ושיעור כזית בכדאכ"פ הוא חצי ביצה דגן עם ששה חצאי ביצים מקטניות". **וצ"ע** שזה סותר את שיטתו שלא די לאכול כזית מהתערובת, שא"כ לעולם לא יגיע לאכילת כזית מהדגן בזמן של אכילת פרס, ומצוה ליישב.

משפט כהלכה

כה"ר הגאון רבי דניאל לוי שליט"א
דומ"צ בק"ק ראש העין
ורב ביהכנ"ס בית יעקב נחלת יוסף

שאלה: נשאלתי מאדם שגר בבנין דירות שבו מספר קומות, ודרכו לצאת מפעם לפעם למרפסת ביתו כדי לנוח, ומנהגו אז לעשן סיגריות. דא עקא, שכנו הגר בדירה שמעליו התרעם באזניו כי עשן הסיגריות מיתמר ועולה עד לחלון חדר ילדיו, ודרש ממנו לחדול לאלתר ממנהגו לעשן שם, בטענה שאינו מוכן שילדיו יחשפו לעשן סיגריות. ונפשו לשאול הגיעה, אם שכנו יכול לעכב עליו בטענה זו ולמונעו מלעשן סיגריות במרפסת ביתו, ובפרט שזהו מנהגו הרגיל כבר מספר שנים.

תשובה: כל אדם מכל עדה שהיא, שנכנס עשן סיגריות לרשותו משכנו המעשן ומצטער מכך, אפילו כאשר מדובר במקרה שכבר החזיק שכנו לעשן שם, יש בידו זכות תמידית למחות בו על הדבר ולעכב עליו מלהמשיך במנהגו.

יתירה מזאת, אפילו אם עד עכשיו הוא היה סובל את המעשן בשתיקה, מכל מקום יש לו זכות לחזור בו, בטענה שלאור ההתגלויות החדשות על הנזקים שגורם עישון פסיבי של סיגריות, מעתה והלאה הוא כבר אינו מוכן לסבול זאת.

ומכל שכן, אם יש מעשנים במקומות ציבוריים וכדומה, יש זכות לפי ההלכה לכל מי שנמצא או שצריך להמצא שם להתנגד למעשנים ולדרוש מהם לא לעשן בהיות שזה מזיק פחות או יותר גם לסובבים אותו ולנמצאים במחיצתו.

אמנם מכיון שהנזקים המוכחים מ'עישון פסיבי' תלויים גם במידת פיזור העשן, בכמותו, איכותו, במיקום המעשן ביחס לניזק, ועוד פרטים נוספים. וגם יש כאלו שאינם מצטערים כל כך מחמת זה. יש לדון עישון פסיבי כדיני מזיק לחבריו בידים, רק אחרי שבאה מחאה על כך, שאז אין לו כבר אפשרות לתלות באיזה הוראה להיתר.

ולכן בסתמא כל עוד שלא מחו בו שכניו על עניין זה, יכול אדם הדר בבנין דירות לתלות שאין הדבר מזיק להם ממש, ולעשן במרפסת ביתו הפרטי ואף על פי שהעשן מגיע עד לחלונות של דירות שכניו.

ביאור התשובה: חייב אדם להרחיק דברים הגורמים נזק לחברו, אפילו כשעושה אותם בתוך רשותו, ואפילו כשמשמש בתוך שלו באיזה תשמיש הצריך לו, צריך לזהר שלא ימשך מה נזק לשכנו הקרוב אל ביתו. ואם אדם רוצה להעמיד ברשותו בקביעות איזה דבר הגורם להזיק, שכנו יכול לעכב עליו ולחייבו להרחיק את אותו הדבר ממנו עד שלא יזיק לו.

חז"ל מנו בעניין הרחקת גרמת נזקים, כמה סוגי שימושים וחילקו בדיניהם. ויש דברים שאם החזיק לעשותם בתוך שלו במשך תקופה מסוימת ולא מחו בידו, מועילה חזקה זו לענין שלא יוכלו למחות בו מכאן והלאה ולעכב עליו.

אמנם לגבי דברים שהם מסוג שיש לומר עליהם 'שאינ דעתו של אדם סובלתם', קבעו חז"ל שאפילו החזיק בהם המזיק, אין החזקה מועילה, שבאלה אפילו שתק כמה שנים הרי זה חוזר וכופהו להרחיק.

כדוגמא לשימוש כזה הגמרא מביאה 'כגון קוטרא', דהיינו שאם מגיע עשן תנוריו עד לשכנו ומזיק לו, יכול למחות בו תמיד שירחק ממנו את הנזק. ונחלקו הראשונים והפוסקים באיזה סוגי אפשרות ונזקי עשן מדובר.

בנידון שלפנינו מדובר רק בעשן של סיגריה אחת מידי פעם. ולכאורה היה צריך לדון כלל היותר כסוג של 'עשן שאינו תדיר ואינו רוב היום', שנחלקו שו"ע ורמ"א בדין מחאה על זה. שלדעת השו"ע לכתחילה יכול למחות ולעכב עליו אפילו בעשן שאינו תדיר, ואילו הרמ"א סובר שאפי' לכתחילה לא יוכל למחות אם מדובר בעשן שאינו תדיר.

ואם כן, היה הדין צריך להיות תלוי לפי מוצאו של השכן. שאם השכן הוא מבני תימן או מעדות המזרח, יוכל למחות ולעכב בשכנו המעשן, כפסק השו"ע. אבל אם הוא מבני אשכנז היוצאים ביד רמ"א, לא יוכל למחות ולעכב עליו.

אמנם בענין עשן סיגריות, מאחר שהדבר נחקר במחקרים רבים, ונתפרסם בפרסום רב שגם עישון פסיבי מזיק לגוף האדם, נתבאר בפוסקי זמנינו שזה אינו בכלל דינים אלו, שההיזק בזה נחשב כלפי אדם שמעשן כאילו הוא מזיק עתה במציאות ל'מעשן הפסיבי', ועל כן יכול הניזק למחות גם בעשן כזה אפילו לדעת הרמ"א.

מקורות לעיון והרחבה

טור ב"י ושו"ע (חו"מ סימן קנה סעיפים לה-לז). שו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן לט). שו"ת שבט הלוי (חלק י סימן רצה). שו"ת אגרות משה (חושן משפט חלק ב סימן יח).

אם יהיו ה"צרות" קרובות

והנה מאמציה נשאו פרי, ומן שמיא זכו לה
שהיא מצאה לבעלה את רעייתו השניה, הלא
היא הרבנית אילה.

מרעייתו זו זכה הרב יוסף להעמיד דור
ישרים מבורך, כאשר בנם הבכור הוא המוהל
המפורסם "עמנואל משולם ז"ל" (שנלב"ע
בכ"ג באייר אשתקד, יסופר
אודותיו בעז"ה במדור זה בעתיד
הקרוב בעז"ה), ואחריו עוד זרע
קדש בן ובנות. כמשאלתה של
הרבנית לאה.

ישועה גדולה היתה זו מאת ה', כי
במשך השנים נודע, כי גם הבת
מיכל שילדה הרבנית לאה, לא
תוכל ללדת כך שכל צאצאי הרב
יוסף, הם רק מהרבנית אילה.

הגאון כמוהר"ר יוסף משולם זיע"א

אך הנה מטבעם של דברים,
עלולה להתפתח קנאה, בין שתי נשים לבעל
אחד בייחוד כשלזו ילדים מרובים, שהטיפול
והחינוך וסידור הבית וענייניו דורש זמן רב.
אך מספרים בני הבית דבר פלא, לא זו בלבד
שלא היתה מריבה ביניהם, אלא מעולם לא
היה אפילו ויכוח בין שני הנשים הצדקניות
הללו, אלא עשו הכל בהרמוניה מופלאה,
בשלווה והשקט.

ולא עוד אלא שישנו יחדיו בחדר אחד, שני
הנשים הצדקניות, והרב יוסף ישן בחדר אחר
לבדו.

מה גם שהרבנית אילה השרישה בילדיה
מקטנותם לקרא לרבנית לאה בשם "אמא",
ולה הרגילתם לקרא בשמה הפרטי ללא כל
תואר!!! עד יומה האחרון.

זאת ועוד, כל הכסף דאגה שיהיה מופקד
בידיה של הרבנית לאה, וכשילדיה היו
מבקשים ממנה כסף, היתה אומרת להם לכו
לאמא ותבקשו ממנה.

אכן אם יהיו ה"צרות" קרובות, אשרי כל חוכי
לו, נזכה לגאולה השלימה ברחמים.

בתקופתינו זו אשר יש להתחזק בה בעיקר
בבין אדם לחבירו נביא מעשה מפעים על
"בין אדם לחבירו" במושגים שלא מעלמא
הדין.

עם אחד מגדולי עדתינו, נמנה צדיק יסוד
עולם הגאון כמוהר"ר יוסף משולם זיע"א
שהי מופלא בהתמדתו הנהגותיו
וקדושתו, (וכבר פורסמו אודותיו
מספר מעשים בהלכה ומסורה
קובץ כ"ב וכן במדור זה) ושימש
בקדש כרבה של שעריים, גם מל
אלפים רבים ללא תמורה.

רבי יוסף עלה ארצה מעט אחר
מלאת לו י"ג שנה.

בהגיעו לפרקו נשא רבי יוסף
לאשה את מרת לאה אשר ילדה
לו את בתו מיכל, ולאחר כמה
שנים בהם לא נפקדה בעוד זרע קדש, ערכו
בדיקות מקיפות כפי מה שהציעה הרפואה
בזמנם, אך נודע להם למצער שלא תוכל
לזכות לעוד פרי בטן.

הם קבלו גזירת שמים באהבה, כי כך גזרה
חכמתו יתברך.

והנה לאחר זמן מה פנתה הרבנית לאה לבעלה
הצדיק, ואמרה לו! אנא, הינשא בשנית, וקח
לך עלי עוד אשה, למען תוכל להעמיד דור
ישרים מבורך.

והנה אף שמטבע הדברים, לא היה זה דבר
מופקע לשאת שתי נשים, אף שלא היה זה
דבר נפוץ מאד, מכל מקום במצבים שכאלה,
הדבר היה מתקבל בהבנה.

אך לפלא היה שהרבנית לאה יזמה את הענין,
כי בדרך כלל אין אשה מכנסת צרתה לביתה.

הרב יוסף לא מיהר לבקש לו אשה נוספת,
אך הרבנית לאה שבה והפצירה בו השכם
והערב כי ימצא לו אשה שניה, לא הסתפקה
בדבורים אלא הלכה וחפשה אשה שתתאים
לבעלה הגדול.

בחדרות בבית

התכנסות בני התורה מבני עדתינו תחת קורת גג אחת, שזהו מחזה מרנין לראות כי אף שרוששו את עדתינו מתפארתה, לא אלמן ישראל, והנה ישנה פריחה בלימוד התורה ובריבוי תלמידי חכמים. יה"ר שיקיים בנו ה' והיה הקטן לאלף והצעיר לגוי עצום.

אחריו נשא דברים כה"ר הגאון רבי משולם כהן שליט"א ראש מוסדות "לאהבה את ה'".

ברשות הרבנים הגאונים, כל אחד לפי כבודו ומעלתו, ובראשם מרן ראש הישיבה, אשר גם אנחנו זכינו לינוק פה תורה. מאד התרגשתי לראות את המקום פרה ורבה, יה"ר שימשיך לפרות ולרבות בתורה, וביראת ה' טהורה.

דבריו עמד בתחילה על דברי בעל ההגדה, "והיא שעמדה לאבותינו" רבינו האר"י אומר והיא זו השכינה, מהר"ח פלאג' בספרו זכירה לחיים כותב והיא שעמדה, היא האמונה. ובספרו חיים לראש כתב והיא שעמדה זו התורה. כי רק מפני שעמדו ישראל לקבל תורה, הוציאנו הקב"ה ממצרים. ובזהר מבואר שזו מטרת הספירה, כי בימים אלו אנו מיטהרים לפני אבינו שבשמים, ומי שלא ספר יום אחד, לא מיקרי טהור. מתוך כך נכנס הרב לדון במה שדברו הפוסקים באדם ששכח לברך יום אחד, אם ברכותיו שבירך כבר לבטלה. והאריך להוכיח כי העיקר לדינא שאין ברכותיו לבטלה. כשבסיום דבריו סיים בדברי חזון בעסק התורה. לאחר תפילת מנחה נאמר מזמור החג בנעימה ובהשתפכות הנפש, כשמיד לאחר מכן אמר מוריני ורבינו "כולנו יודעים את המצב שעם ישראל נמצא בו בארץ ישראל, מפאת המלחמה שאנו מצויים בעיצומה. יהודי תימן נהגו תמיד בעת צרה לומר ויושע, וטעם הענין כי באמירת הפרשה מעורר את אותה השפעה שהיתה באותו מעמד, ולכך תקנו כן חכמי תימן בכל עת צרה וצוקה, והיו נושעים. אף אנו נאמר ויושע להצלת כל היישוב. ב"ה אנו רואים ניסים ונפלאות מאת ה', נאמר תפילת ויושע שלא ינזק שום בר ישראל.

אמירת ויושע נאמרה בזעקה ובהשתפכות הנפש ע"י הרבנים וציבור בני התורה, וודאי שפעלה את פעולתה למען כלל ישראל **לאחר מכן נשא דברים כה"ר הגאון רבי מאיר מוגרבי שליט"א ראש ישיבת "כנסת ישראל - אשדוד", "אשרי המקום, אשרי מוריני הרב שזכה להקים אימפריה של תורה וחסד. ברשות כבוד מוריני ורבינו, ראש ממלכת התורה "שובי נפשי", הגאון המקובל, הרב הצדיק רבי עזריאל מנצור, ה' ימיו בטוב ושנותיו נעימים וכו', התיימנים ידועים בענוה אבל אצל מוריני ורבינו ראינו ענוה על ענוה, ענוה יתירה, איזו ענוה לא יאומן".**

דבריו הרחיב הרב בעניין האמונה והביטחון, שעלינו להתחזק בהם בעת הזו. צריך לדבר הרבה על אמונה, כדברי דהע"ה האמנתי כי אדבר, אני עניתי מאד. אז מגיעם לאמונה חזקה, לאמונה חושית. עם ישראל לא נגאלו ממצרים אלא בזכות האמונה, קרוב לארבעים מליון יהודים מתו במכת חשך, מפני שלא האמינו. כמו כן ציין הרב כי תר"א מצוות נתנו ע"פ שליח רק אנכי ולא יהיה לך שהם מצוות האמונה והביטחון ניתנו ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ובכחו של הביטחון לבטל גזירות אפילו כנגד מה שגזר ה' יתברך כביכול. כדברי התנא באבות, בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים (הכוונה לשכינה בדרך כבוד), מפני רצונך. ומאחר ורבים רצים למקלטים מפני "ונשמרתם", מלבד שדיון זה לדעת רבותינו הראשונים לא נאמר על שמירת הגוף כלל ועיקר, אדרבה על נפשיו נצטוונו "ונשמרתם מכל דבר רע ולא על הגוף, מ"מ צריך לדעת שאם במקלטים יש בעיות צניעות וכדומה, לא בהכרח שהמקום שם מגין על האדם, כי הלא השכינה אינה נמצאת שם ככתוב "וראה בך ערוות דבר ושב מאחריך. וצריך לדעת שיותר ממה שיש ממ"ד ויש ממ"ק, יש ממון" שפתרונו מרחב מוגן נייד, שזה האמונה והביטחון. כי ממון קול וצום עולים לגימטריא אחת כנודע.

אחריו נשא דברים כה"ר הגאון רבי שלמה תם שליט"א אב"ד ירושלים, אשר בדבריו ביאר מהות חדש ניסן, כמו שאמר חז"ל שאין התורה נמצאת בסחרנים ובתגרנים. והלא מצינו גאוני עולם אף מרבתינו התנאים שהיו סוחרים, אלא יש לבאר ע"פ מה שנפסק לדינא בדין "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וכו' עזוב תעזוב עמו", שכל דין זה הוא בחמור שרובץ בדרך מקרה, אך אם הוא "רבצן" שתדיר הוא רובץ לא נאמר דין זה. א"כ גם בזה כוונת חז"ל, התורה יכולה להימצא בסוחר אבל לא בסחרן, פירוש, מי שעסקו העיקרי בתורה, והוא מתעסק גם בסחורה, זה יתכן. אך אם הוא סחרן שזה כל שיגו ושיחון, לא תימצא בו התורה. וכן זהו מה שאומרים בתפילת יום הכיפורים "סולחן לישראל, ומוחלן לשבטי ישורון" ולא סולח ומוחל, אלא כך דרכו תמיד למחול ולסלוח. וזהו ג"כ חדש ניסן, שמורגל הוא בניסים. הרב סיים את דבריו בשבחו של מוריני ורבינו על מפעל התורה שהקים זה עשרות בשנים, ועל תמיכתו הרבה בבני התורה בכלל

